

Ve své diplomové práci krouží Tereza Schejbalová více kolem obecných otázek, jež vyvstanou nad každým literárním nebo soukromým deníkem, než nad dvěma texty, jejichž rozbor čtenář vzhledem k titulu její práce očekává: Kolářova *Přestupného roku* a Rychlíkova *Deníku 1955*. Takové konstatování postihuje současně klady i nereflektovaná omezení této studie v každé ze tří jejích hlavních kapitol.

Přiblížím to na první. V ní, nazvané „Deník jako (literární) žánr?“, diplomantka vhodně a nápaditě poukazuje k nemožnosti určit deník (s jakýmkoli přívlastkem) jako žánr a v tomto smyslu i celou pasáž uzavírá (s. 11–12), ale některé formulace v této části myslím opravňují k domněnce, zda se T. Schejbalová nakonec sama nepohybuje na poli podobných „neužitečných závěrů“, od nichž se chtěla distancovat. Napíše-li, že deník se rodí jako „dílo ryze soukromé“ a „do sféry tzv. literatury může patřit jedině až po svém zveřejnění“ (s. 10), tuším, co asi chce říci, ale současně je to závěr, který se v zásadě týká jakéhokoli textu (sonetu, dopisu, románu), řekl bych, že dokonce i toho, jenž je psán na časopiseckou nebo nakladatelskou objednávku. Nevede nás tedy ke kýženému, ale zřejmě napořád marnému rozlišování mezi životem a dílem, pravdou a básněním atd., nýbrž nás vrací znovu do neplodného víru neužitečností.

Určit s literárněteoretickou ambicí, co je deník, je myslím totéž, jako pokoušet se stanovit, co je literatura nebo umění. Už skoro sto let je zřejmé, že takové kategorie se dají podstatně vymezit „jen“ každým novým dílem – nechceme-li zůstat jen u výčtu vnějších znaků. V případě deníku by to byla například jakás takás pravidelnost kombinovaná s přetržitostí a dále datace, privátnost, nesujetovost apod., což lze ale stejně tak úspěšně simulovat ve výpravných žánrech, a tak pořád dokola. O románu se třeba jen ve dvacátém století intenzivně diskutovalo šedesát let (Lukács, ruští formalisté, Girard, Sarrautová, Kundera a jiní) a výsledkem byl tzv. otevřený konec, resp. ziskem byly nakonec osobní autorská vyznání, nikoli to, s čím celé úsilí začalo, tedy stanovení jakési normativní poetiky. Rozdíl oproti debatám o deníku je snad v tom, že se netočily neplodně v kruhu (jak naznačuje i T. Schejbalová), ale situovaly se vůči jiným formátům literární fikce (reportáž, novela) a soustřeďovaly na problematiku výstavby díla.

Podobně problematická je diplomatčina formulace o tom, že „na rozdíl od většiny ostatních děl nás totiž u deníku zajímají právě i okolnosti jeho vzniku, které se také do textu v různé míře a podobě dostávají“ (s. 10). Spornost takového výroku spočívá v tom, že okolnosti vzniku textů se promítají i do děl jiných literárních žánrů a že tato skutečnost je

stejně relevantní jako u žánru deníku, že tedy nejde o žádoucí distinktivní rys. (A problematičnost pokračuje v této pasáži dál: který text je oproti deníku „uzavřený“ a „plyne od jasného začátku k uzavřenému konci“? – Autorka chtěla asi napsat: Na rozdíl od deníku, který sugeruje postupné psaní bez umělecké ambice, vyvolávají jiné epické žánry iluzi mimese, resp. stvořeného literárního světa, která začíná a končí prostě počátkem a závěrem textu.) I další oddíly této kapitoly vedou k otázce, kterou na vyslovuje diplomantka: má tázání po určení žánru nebo další klasifikace vůbec smysl? (s. 29, 30).

V podobném rozkyvu je nastavena celá práce. Cenné postřehy o píšicím já, adresátovi, čase nebo příběhu jsou rozpuštěny v letmo načrtnutých úvahách, které ani neústí do nějak (stylisticky, historicky, psychologicky, sémioticky apod.) orientovaného rozboru Kolářova či Rychlíkova textu, ani netvoří „morfologii“ českých literárních deníků poloviny 50. let 20. století, nýbrž nabízejí různé, přesněji řečeno některé možnosti čtení.

Vážím si toho, že v době, která nešetří kategorickými názory kohokoli na cokoli, stylizuje T. Schejbalová svůj text v modalitě možnosti. V jisté fázi interpretace literárního textu je však nutné se na základě rozboru rozhodnout a vydat se za určitým smyslem díla, třeba i s rizikem, že se od něho vzdám.

Diplomovou práci ale přirozeně doporučuji k obhajobě a z výše uvedených důvodů navrhuji hodnocení „velmi dobře“.

Michael Špírit

Praha, 7. 9. 2008